

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-83>

УДК [314.15:355.01(477:(470+571))"2022"]:314.12(477)

ДЕМОГРАФІЧНА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ: ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ

DEMOGRAPHIC SITUATION IN UKRAINE AT THE PRESENT STAGE: CHALLENGES AND THREATS

Герлах Ірина Василівна

кандидат економічних наук, доцент,
Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6568-5870>

Українець Лілія Анатоліївна

доктор економічних наук, доцент,
Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3436-5556>

Gerlach Iryna, Ukraynets Liliya
Ivan Franko National University of Lviv

У статті розглядається проблема погіршення сучасної демографічної ситуації в Україні, досліджуються тенденції трудової міграції українського населення в час війни. Відкритий військовий напад росії на Україну здійснений у лютому 2022 року спровокував економічну, гуманітарну, міграційну кризи та найшвидший вихід біженців до Європи з часів Другої світової війни. Масштаби та темпи міграції, значні військові та цивільні втрати створили загрозу демографічній, економічній і соціальній безпеці держави. Метою статті є проаналізувати основні причини, що впливають на спад народжуваності в Україні, визначити основні тенденції та напрямки міграційних процесів з початку повномасштабного вторгнення росії. Значна увага акцентується на визначенні наслідків відтоку працездатного населення продуктивного віку на економічний розвиток країни у майбутньому та ймовірних урядових заходів для заохочення повернення громадян України на батьківщину.

Ключові слова: демографічна ситуація, міграція населення, перепис населення, міграційна криза, війна в Україні, біженці.

The study examines the problem of the deterioration of the current demographic situation in Ukraine and investigates the trends of labor migration of the Ukrainian population during the war. Population aging is a global process. On the one hand, civilization progress provides for the extension of the human age due to the higher quality of medical services and the pharmaceutical industry, on the other hand, it is a powerful challenge for the economic and pension systems of a country. Today, government policy should be aimed at balancing the extension of the lifespan and the economic capabilities of the country. That is, only a well-thought-out and effective socio-economic policy can contribute to the improvement of the demographic situation. Russian aggression against Ukraine has caused a humanitarian crisis and the fastest exodus of refugees to Europe since World War II. The scale and pace of migration, and significant military and civilian casualties pose a threat to the demographic, economic, and social security of Ukraine. According to the UN, more than 8 million people have left Ukraine since February 24, 2022. Currently, there are almost 5.3 million refugees from Ukraine in Europe. These are mostly women and children. The number of people crossing the border keeps growing. Almost every European country accepts Ukrainians and provides asylum. The main recipient countries of forcibly displaced persons are neighboring Ukraine: Poland, Romania, Slovakia, Hungary, and Moldova. The purpose of the study is to analyze the main reasons affecting the decline in the birth rate in Ukraine and to determine the main trends and directions of migration processes since the beginning of the full-scale invasion of Russia into Ukraine. Considerable attention is focused on determining the consequences of the outflow of the working population of productive age on the Ukrainian economic development in the future and probable government measures to encourage the return of Ukrainian citizens to their homeland. The necessity and basic principles of the population census were also emphasized. Only with the availability of information about the exact number of the population, national and family composition, employment, sources of income, etc., it is possible to determine the main directions of the country's social and economic policy, to implement the high-quality provision of social and economic services and make effective decisions at the government level. After the end of the war, the problem of improving the Ukrainian demographic situation will be extremely urgent.

Keywords: demographic situation, population migration, population census, the migration crisis, war in Ukraine, refugees.

Постановки проблеми. Значний вплив на формування ринку праці країни має демографічний чинник. Депопуляція, як наслідок зниження народжуваності та зростання смертності населення, внаслідок погіршення здоров'я населення, його старіння, спричиняє скорочення чисельності населення працездатного віку і є демографічним чинником, який відбивається на стабільності та безпеці України сьогодні та втратить свого значення і у майбутньому.

На момент здобуття Україною незалежності у 1991 році чисельність населення складала 51,9 млн. осіб і за цим показником вона входила у шестірку найбільших країн Європи [3]. Однак, за 30 років незалежності населення країни скоротилося на 10 млн осіб, а коефіцієнт народжуваності на одну українку у 2020 році становив 1,22 [8]. Це один з найнижчих показників у світі.

Нині Україна належить до демографічно проблемних країн світу. За даними Держстату станом на 1 грудня 2021 року, чисельність населення України оцінювалася у 41,2 млн. осіб (без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя) [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем демографії та міграції населення займаються такі вчені, як: О. Малиновська, О. Хомра, О. Гладун, Е. Лібанова, В. Паніотто та інші. При цьому слід зауважити, що сучасні тенденції трудової міграції українського населення, проблеми демографічного приросту населення є предметом дискусії та дослідження вчених Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи, Національної академії наук України, дослідників, що працюють у Вищих навчальних закладах України, представників громадських організацій тощо. Проте, незважаючи на значну кількість наукових праць та дискусій сучасні риси міграції українського населення змінюються досить динамічно і потребують постійних досліджень та аналізу.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз демографічної ситуації в Україні на сучасному етапі та виявлення можливого її впливу на економічну та соціальну політику нашої країни в майбутньому.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перший період спаду народжуваності був зафіксований в 1999-2001 роках. Якщо в 1998-му народилися 419,2 тис. дітей, то в 1999-му – 389,2 тис., в 2000-му – 385,1 тис., в 2001-му – 376,5 тис. У 2008-2009 роках від-

булося зростання народжуваності: 510,6 тис. і 512,5 тис. дітей відповідно. Ще один пік народжуваності відбувся у 2012 році коли народилися 520,7 тис. дітей. Проте з 2014 року рівень народжуваності в Україні почав знижуватися. Антирекорд за час незалежності був у 2020 році – народилися тільки 293,4 тис. дітей [10]. Рівень смертності в Україні порівняно з першими роками незалежності знизився, але все одно помирає людей більше, ніж народжується.

Ще раніше в ООН заявляли, що Україна опинилася серед лідерів за темпами скорочення населення в світі і до 2050 року кількість українців може зменшитись до 35 млн. осіб [5].

Згідно до прогнозу Національної академії наук України до кінця XXI ст. населення України може скоротитися навіть до 22 млн. осіб [2]. Загалом такі процеси притаманні більшості країн Європи і у цих країнах проблема демографічного приросту вирішується за рахунок мігрантів. Як стверджує член-кореспондент НАН України Олександр Гладун: «Скоріш за все, так буде й в нашій країні. Україна цікавитиме мігрантів з азійських країн, Кавказу, колишніх республік Радянського Союзу. І за рахунок цього, можливо, вдасться стабілізувати чисельність населення. Поки немає передумов, аби зробити це за рахунок природного чинника» [2].

Щодо причин зменшення народжуваності населення, то можна стверджувати, що по-перше в Україні спостерігається статевий дисбаланс на користь жінок (у віковій групі старше 35-ти років). І мова не про низьку народжуваність чоловіків, а про високу їх смертність у працездатному віці. Зазвичай чоловіки більше працюють на небезпечних виробництвах, де вищі ризики травм і смертності. Крім того, чоловіки становлять три чверті загиблих у ДТП, а також скоюють значно більше самогубств, ніж жінки [2].

Другою причиною, яка впливає на падіння народжуваності є те, що більшість опитаних українців стверджують, що не можуть дозволити собі мати двох і більше дітей через соціально-економічні причини. Крім того, змінилася поведінка жінок, які спочатку роблять акцент на навчання та кар'єрі, а вже потім створюють сім'ю і народжують дітей. Ще однією причиною смертності населення є неінфекційні хвороби.

Отже, на скорочення кількості населення в Україні впливає: низький коефіцієнт народжуваності, високий рівень смертності та постійне зростання рівня зовнішньої міграції.

В ООН вважають, що саме низький рівень добробуту та відсутність у жінок можливостей поєднувати кар'єру й догляд за дітьми залишається одним із чинників, що заважають українцям мати бажану кількість дітей [9]. Україна відноситься до тих європейських країн у якій темпи старіння населення є одними з найвищих (більш як п'ята частина населення старша за 60 років і ця частка, за прогнозами, зросте до 36% до 2050 року). Очевидно, що це є причиною зростання видатків на охорону здоров'я та пенсії, що навантажує державний бюджет.

Сьогодні до вищенаведених причин зниження темпів демографічного відтворення населення додалися пандемія Covid-19 та війна в Україні. Те, що війна суттєво вплине на демографічну ситуацію також вважає директорка Інституту демографії та соціальних досліджень Елла Лібанова. «Разом із довоєнним спадом народжуваності, міграцією молодих кадрів та старінням нації на Україну очікує нова демографічна яма, що в перспективі підірве ринок праці та спричинить дефіцит бюджету» стверджує професорка [14]. Оцінювати кількісно вплив війни на демографічну ситуацію в Україні зараз ще неможливо, бо війна триває. Проте певні тенденції вже прослідковуються і найбільші втрати населення зараз пов'язані з міграцією.

Слід наголосити, що для визначення чисельності населення загалом та основних його категорій слід провести перепис населення (періодичний облік населення України, що з 2001 року проводиться Державною службою статистики України). У незалежній Україні він був проведений всього лише один раз у 2001 році. Про важливість перепису населення наголосувала у зверненнях до влади України представник ООН в Україні з гуманітарних питань Оснату Лубрані [6]. Оскільки точна чисельність його на сьогодні невідома то це значно ускладнює надання соціально-економічних послуг та прийняття правильних рішень на національному рівні.

Про те, що у всьому світі тільки Україна і Судан не мають повних даних про своє населення заявив генеральний директор Київського міжнародного інституту соціології, професор Володимир Паніотто в ефірі телеканалу «Україна 24» [11]. У випадку Судану це можна пояснити тим, що у країні йде громадянська війна. Щодо України, то В. Паніотто зазначив, що не збираючи жодних даних про своє населення, країна втрачає дуже багато

[11]. Тому проведення перепису в найближчі терміни має велику важливість.

17 лютого 2021 року уряд погодив проект закону, який встановлює правила проведення Всеукраїнського перепису населення не рідше одного разу на 10 років.

Чергову спробу провести перший з 2001 року повноцінний перепис населення в Україні планується у 2023 році. В її ході громадяни повинні відповісти на більш ніж 50 питань [12]. За попередніми розрахунками, на підготовку до проведення перепису, оброблення, узагальнення і поширення її результатів знадобиться близько 7,260 млрд. гривень. Велика частина цієї суми (70%) становить зарплата переписувачів. До проведення перепису планується залучити 98 тис. волонтерів [6].

Депутати пропонували провести електронний перепис населення заради економії бюджетних коштів (близько 3 млрд. грн). Однак традиційний перепис дозволяє отримати більш повну і точну інформацію, яка дозволить грамотно вибудувати мовну політику, політику доходу, міграційну політику; дізнатися про ситуацію на окупованих територіях; скорегувати вимоги до покращення якості різного роду інфраструктурних об'єктів, визначити раціональний підхід до боротьби з безробіттям [6].

Переваги традиційних переписів населення в нинішньому соціально-економічному контексті визначено в Аналітичній довідці ООН. Зокрема [1]:

– лише традиційний перепис може забезпечити можливість збору детальних і надійних даних для отримання якісної статистики щодо населення, вимірювання показників Цілей Сталого Розвитку (ЦСР), погоджених з Урядом, і забезпечення ефективного розподілу ресурсів відповідно до планів Уряду України щодо децентралізації.

– лише такі дані відповідають міжнародним стандартам, що забезпечує їх визнання на міжнародному та національному рівнях, а також відповідність умовам Угоди про асоціацію з ЄС.

– лише традиційний перепис населення дає можливість чітко оцінити кількість маргіналізованих членів суспільства, внутрішньо переміщених осіб та ступінь як зовнішньої, так і внутрішньої міграції у країні.

У 2020 році урядом було оприлюднено дані про чисельність населення України на 1 грудня 2019 року – це 37,289 млн. осіб, без урахування анексованого Криму та окупованих територій.

ваних територій Донбасу. Це був «електронний» перепис населення, а не стандартний. Згідно з результатами за 28 років незалежності нашої країни населення зменшилося на 15 млн осіб [4].

У Листопаді 2021 року президент України Володимир Зеленський повідомив у Twitter, що Україна стане другою країною у світі, яка проведе перепис населення у співпраці з Apple. Під час робочого візиту до США президент України зустрівся із генеральним директором Apple Тімом Куком. На зустрічі йшлося про проект перепису населення, який компанія Apple вже успішно втілила в США [13]. Наслідком зустрічі було те, що у листопаді 2021 року було підписано Меморандум про взаєморозуміння між Мінцифрою та компанією Apple.

Важливість проведення перепису населення не викликає сумнівів, проте чи буде можливість здійснити такий масштабний та ресурсозатратний проект у 2023 році за даних політичних та економічних умов наразі невідомо.

Міграційна криза в Україні в цифрах. Відкритий воєнний напад росії на Україну 24 лютого 2022 року спровокував економічну, гуманітарну та міграційну кризи. Кілька мільйонів людей в Україні були змушені переїхати в більш безпечні регіони держави, з них лівова частка (переважно жінки, діти та особи літнього віку) виїхали за кордон. За словами Верховного комісара ООН у справах біженців, Філіппо Гранді, в Україні відбувається найшвидша міграційна криза з часів Другої світової війни [16]. Лише за перші 10 днів війни кордони сусідніх країн перетнуло більше 1,5 млн біженців з України. Звичайно, міграція внаслідок військових дій є передбачуваним явищем оскільки громадяни шукають можливість рятувати своє життя та своїх дітей. Уже більше трьох місяців уся територія нашої держави більшою чи меншою мірою, однак все ж перебуває під постійною загрозою повітряних атак ворога.

Як повідомляє Прикордонна служба Республіки Польща станом на 27 червня з дня початку російської агресії польсько-український кордон перетнули понад 4,36 млн біженців з України [17]. Це переважно жінки та діти. Тобто кількість осіб, що перетинають кордон продовжує зростати. За даними ООН, з 24 лютого Україну покинули понад 8 млн. осіб [18]. Наразі в Європі перебуває майже 5,3 млн. біженців з України.

Практично кожна європейська країна приймає українців та надає притулок. Основними країнами-реципієнтами вимушено переміщених з України осіб стали ті, з якими вона межує. У перші дні війни ці країни значно спростили процедуру перетину кордону. Найбільше громадян України прийняла Польща, що становить близько 60% усіх біженців. Значно менше виїхало до Румунії та інших країн-сусідів (див. табл. 1). Значну кількість громадян України окупанти примусово вивезли до Росії.

За словами Е. Лібанової, внаслідок війни Україна можливо матиме мільйонні втрати населення пов'язані з міграцією; «Без сумніву, частина евакуйованих жінок та дітей осяде за кордоном, налагодить побут і ніколи не повернеться до України. Більше того, до них поїдуть чоловіки та батьки, щойно така можливість з'явиться» [14]. Звичайно великий вплив на міграцію матиме тривалість війни. Починаючи з кінця березня багато наших співвітчизників повертається додому (як свідчать дані табл. 1) [18]. Проте, якщо війна триватиме більше року цілком ймовірно, що ті громадяни, які спочатку не мали наміру емігрувати, знайдуть собі стабільну роботу за кордоном і там залишаться.

Надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС може стати додатковою мотивацією повернутися українським біженцям додому. Проте багато залежить від того які стимули запропонує держава для заохочення повернення своїх громадян на батьківщину і, звичайно, тривалість війни.

Існує й інший чинник, який може створити загрозу неповернення українських біженців на батьківщину. Ринок праці деяких країн-членів ЄС може «поглинути» українських біженців певних професій. Є відомим той факт, що сучасний європейський ринок праці потребує трудових мігрантів. Приблизно 18,3 млн. робітників у країнах-членах ЄС є мігрантами (тобто 8% ринку праці). У Німеччині деякі галузі залежні від трудових мігрантів аж на 20–30%. В Іспанії через нестачу 500 тис. будівельників девелопери змушені гальмувати реалізацію ряду проєктів. У Франції у свою чергу через нестачу медсестер та санітарів не використовуються 20% лікарняних ліжок [8]. Така ситуація характерна для багатьох країн-членів ЄС.

Міграційна криза у ЄС показала, що біженців з Близького Сходу чи Африки важко асимілювати та навчати. Сучасні ж біженці з України є абсолютно іншими. За даними поль-

Таблиця 1

Кількість біженців, які виїхали з України станом на 21 червня 2022 року, осіб

Країна	Кількість зареєстрованих біженців з України у країнах	Кількість біженців, що отримали статус тимчасового захисту	Кількість перетинів кордону з України	Кількість перетинів кордону до України
Республіка Польща	1 180 677	1 180 677	4 146 144	2 073 052
Республіка Молдова	85 797	дані не доступні	507 552	138 488
Румунія	82 733	40 202	691 413	370 707
Словацька Республіка	78 972	78 782	525 620	254 316
Угорщина	25 042	25 042	814 607	дані не доступні
Білорусія	9 006	дані не доступні	16 660	дані не доступні
Російська Федерація*	1 305 018	дані не доступні	1 305 018	дані не доступні
Разом	2 767 245	1 324 703	8 007 014	2 836 563

* очікувана прогнозована кількість біженців

Джерело: [18]

ських дослідників, 76% українських біженців у Польщі мають вищу освіту. Вища освіта є свого роду показником, що людина здатна опанувати мову, вміє думати та може освоїти нову професію [8]. За даними опитування Work.ua, 59% українських біженців уже пробували шукати роботу в країні тимчасового перебування.

Метою сучасної міграційної політики ЄС є відібрати найбільш активних та працездатних осіб. Для цього деякі країни роблять усе можливе, щоб виявити таких людей та запропонувати їм роботу. У Німеччині, наприклад, сприяють працевлаштуванню українського медичного персоналу, допомагають скласти іспит з мови та освоїтися. Французькі й польські організації пропонують безкоштовні мовні курси та знайомлять з місцевою культурою.

За словами першого заступника міністра економіки Дениса Кудіна, уряд вважає своїм головним завданням повернення в Україну якомога більшої кількості людей до 1 вересня [8]. В уряді вже працюють над заходами, що стимулюватимуть повернення громадян України додому та відновлення роботи бізнесу. Зокрема, житлове питання планують вирішити шляхом виплати компенсацій тим, хто його втратив. Для створення нових робочих місць Мінекономіки розробило програму стимулювання підприємницької діяльності (планується видавати гранти до 250 тис грн для відкриття бізнесу та відновлення переробної промисловості) [15].

Для підприємств, які зупинили свою діяльність планується повернути їх до роботи шляхом створення великих державних замовлень. Для осіб з регіонів, де ведуться активні бойові дії і які, відповідно, втратили роботу держава надаватиме «суспільно корисну роботу» з мінімальною зарплатою (6 500 грн). Попри це центри зайнятості шукатимуть їй роботу за фахом.

Для збереження робочих місць діє програма релокації підприємств із зони бойових дій. Це означає, що держава допомагає бізнесу переїхати в безпечні регіони та перевезти співробітників [7]. За час існування програми переїхало близько 700 підприємств, на яких працюють 85 тис людей.

Проте реалізація цих планів є коштовною і залежатиме у першу чергу від успішності залучення коштів міжнародних організацій.

Висновки. Старіння населення є загальносвітовим процесом. З одного боку, досягненням цивілізації є продовження віку людини через якісне надання медичних послуг та успішну роботу фармацевтичної індустрії, з іншого – це потужний виклик для економічної та пенсійної систем держави. Сьогодні державна політика має спрямовуватися на збалансування продовження тривалості життя і економічних спроможностей держави. Тобто, лише продумана і ефективна соціально-економічна політика може сприяти поліпшенню демографічної ситуації.

Російська агресія проти України спричинила гуманітарну кризу в цій країні та найшвидший вихід біженців до Європи з часів Другої світової війни. Масштаби та темпи міграції, значні військові та цивільні втрати

створюють загрозу демографічній, економічній і соціальній безпеці держави. Саме тому, після завершення війни вирішення проблеми покращення демографічної ситуації України буде стояти вкрай гостро.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Аналітична довідка ООН: перепис населення. Організація Об'єднаних Націй. *Україна*. 2020. URL: <https://ukraine.un.org/uk/138772-analitychna-dovidka-oon-perepys-naselennya> (дата звернення: 28.06.2022).
2. Гладун О. Старіння населення – загальносвітовий процес. *Повідомлення НАН України*. URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=8484> (дата звернення: 28.06.2022).
3. Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/ds/kn/arh_kn2021_u.html (дата звернення: 29.06.2022).
4. Дуда А. Мінус 15 мільйонів. Що показав електронний перепис та чи вірити даним? *Слово і діло*. 2020. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/01/30/pogljad/polityka/minus-15-miljoniv.-pokazav-elektronnyj-perepys-ta-chy-verytu-danym> (дата звернення: 28.06.2022).
5. Куницький О. ООН: населення України може скоротитись до 35 мільйонів за 30 років. *Deutsche Welle*. 2021. URL: <https://www.dw.com/uk/oon-naselennia-ukrainy-mozhe-skorotytsya-do-35-milioniv-za-30-rokiv/a-59960911> (дата звернення: 28.06.2022).
6. Лебедина О. ООН хоче знати точну кількість населення в Україні. *ZN.ua*. 2021. URL: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/oon-khoche-znati-tochnu-kilkist-naselennja-v-ukrajini.html> (дата звернення: 27.06.2022).
7. Мінекономіки: Що потрібно знати бізнесу про програму релокації підприємств. *Урядовий портал*. 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minekonomiki-shcho-potribno-znati-biznesu-pro-programu-relokaciyi-pidpriyemstv> (дата звернення: 29.06.2022).
8. Мірошниченко Б. Камінний хрест на демографії. Скільки людей втратить Україна та як зупинити міграцію? *Економічна правда*. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/06/24/688509> (дата звернення: 28.06.2022).
9. Населення скорочується: в ООН повідомили, скільки буде українців в 2050 році. *Слово і діло*. 2021. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/11/28/novyna/suspilstvo/naselennya-skorochuyetsya-oon-povidomyly-skillky-bude-ukrayincziv-2050-roczii> (дата звернення: 28.06.2022).
10. 30 років Незалежності: як змінювалася демографічна ситуація в Україні. *Слово і діло*. 2021. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/08/24/infografika/suspilstvo/30-rokiv-nezalezhnosti-ukrayiny-yak-zmnyuvalasya-demografichna-sytuacziya-ukrajini> (дата звернення: 27.06.2022).
11. Паніотто В. Соціолог про перепис населення в Україні: ситуація як у Судані. *Україна 24*. 2021. URL: <https://news.u24.ua/ua/obshchestvo-news/12013-sociolog-o-perepisi-naseleniya-v-ukraine-situaciya-kak-v-sudane> (дата звернення: 27.06.2022).
12. Стало відомо, як скоротилася чисельність українців у 2021 році. *Слово і діло*. 2022. URL: https://www.slovoidilo.ua/2022/01/19/novyna/suspilstvo/stalo-vidomo-yak-skorotylyasya-chyselnist-ukrayincziv-2021-roczii#google_vignette (дата звернення: 28.06.2022).
13. Україна другою у світі проведе перепис населення разом із Apple – Зеленський. *Слово і діло*. 2021. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/11/30/novyna/suspilstvo/ukrayina-druha-sviti-provede-perepys-naselennya-apple-zelenskyj> (дата звернення: 28.06.2022).
14. У 2030 році нас буде 30 млн. Професорка Елла Лібанова розповідає, як війна й евакуація скоротять населення України – інтерв'ю НВ. *НВ life*. 2022. URL: <https://life.nv.ua/ukr/socium/viyna-v-ukrajini-ta-evakuaciya-meshkanciv-skorotit-naselennya-do-30-mln-novini-ukrajini-50247390.html> (дата звернення: 29.06.2022).
15. Уряд запускає систему грантів для розвитку підприємництва *Урядовий портал*. 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-zapuskaye-sistemu-grantiv-dlya-rozvitku-pidpriyemnictva> (дата звернення: 29.06.2022).
16. Beaumont P. Ukraine has fastest-growing refugee crisis since second world war, says UN. *The Guardian*. 2022. URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/mar/06/ukraine-fastest-growing-refugee-crisis-since-second-world-war> (дата звернення: 29.06.2022).
17. Ilu uchodźców z Ukrainy jest w Polsce? *300Gospodarki*. 2022. URL: <https://300gospodarka.pl/news/uchodzcy-z-ukrainy-w-polsce-liczba> (дата звернення: 27.06.2022).
18. Ukraine refugee situation. *Operational data portal*. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (дата звернення: 28.06.2022).

REFERENCES:

1. Analitichna dovidka OON: perepys naselennia. Orhanizatsiia Obiednanykh Natsii. Ukraina [Analytical reference of the UN: population census. United Nations. Ukraine]. Retrieved from: <https://ukraine.un.org/uk/138772-analitichna-dovidka-oon-perepys-naselennya> (accessed 28 June 2022). (in Ukrainian)
2. Hladun O. Starinnia naselennia – zahalnosvitovyi protses [Population aging is a global process]. Povidomlennia NAN Ukrainy. *Notice of the National Academy of Sciences of Ukraine*. Retrieved from: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=8484> (accessed 28 June 2022). (in Ukrainian)
3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2021) [State Statistics Service of Ukraine]. Retrieved from: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/ds/kn/arh_kn2021_u.html (дата звернення: 29 June 2022) (in Ukrainian).
4. Duda A. (2020). Minus 15 milioniv. Shcho pokazav elektronnyi perepys ta chy viryty danym? [Minus 15 million. What did the electronic census show and should the data be trusted?]. *Slovo i dilo – Word and deed*. Retrieved from: <https://www.slovoidilo.ua/2020/01/30/pogljad/polityka/minus-15-miljoniv.-pokazav-elektronnyj-perepys-ta-chy-viryty-danym> (accessed 28 June 2022). (in Ukrainian)
5. Kunytskyi O. (2021). OON: naselennia Ukrainy mozhe skorotytyts do 35 milioniv za 30 rokiv [UN: the population of Ukraine may decrease to 35 million in 30 years]. *Deutsche Welle*. Retrieved from: <https://www.dw.com/uk/oon-naselennia-ukrainy-mozhe-skorotytyts-do-35-milioniv-za-30-rokiv/a-59960911> (accessed 28 June 2022) (in Ukrainian)
6. Lebedyna O. (2021). OON khoche znaty tochnu kilkist naselennia v Ukraini [The UN wants to know the exact number of the population in Ukraine]. *ZN.ua*. Retrieved from: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/oon-khoche-znati-tochnu-kilkist-naselennja-v-ukrajini.html> (accessed 27 June 2022). (in Ukrainian)
7. Minekonomiky: Shcho potribno znaty biznesu pro prohramu relokatsii pidpriemstv (2022) [Ministry of Economy: What businesses need to know about the enterprise relocation program]. *Uriadovyi portal – The government portal*. Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/news/minekonomiki-shcho-potribno-znati-biznesu-pro-programu-relokaciyi-pidpriemstv> (accessed 29 June 2022). (in Ukrainian)
8. Miroshnychenko B. (2022). Kaminni khrest na demohrafii. Skilky liudei vtratyt Ukraina ta yak zupynyty mihratsiiu? [Stone cross on demography. How many people will Ukraine lose and how will migration be stopped?]. *Ekonomichna pravda – Economic truth*. Retrieved from: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/06/24/688509> (accessed 28 June 2022). (in Ukrainian)
9. Naselennia skorochuetsia: v OON povidomyly, skilky bude ukrainsiv v 2050 rotsi (2021) [Population of Skrochuiet: the UN reported how many Ukrainians there will be in 2050]. *Slovo i dilo – Word and deed*. Retrieved from: <https://www.slovoidilo.ua/2021/11/28/novyna/suspilstvo/naselennya-skorochuyetsya-oon-povidomyly-skilky-bude-ukrayincziv-2050-roczy> (accessed 28 June 2022). (in Ukrainian)
10. 30 rokiv nezalezhnosti: yak zminiualasia demohrafichna sytuatsiia v Ukraini (2021) [30 years of independence: how the demographic situation in Ukraine has changed]. *Slovo i dilo – Word and deed*. Retrieved from: <https://www.slovoidilo.ua/2021/08/24/infografika/suspilstvo/30-rokiv-nezalezhnosti-ukrayiny-yak-zminyuvla-sya-demohrafichna-sytuacziya-ukrajini> (accessed 27 June 2022). (in Ukrainian)
11. Paniotto V. (2021) Sotsioloh pro perepys naselennia v Ukraini: sytuatsiia yak u Sudani [Sociologist about the population census in Ukraine: the situation is like in Sudan]. *Ukraina 24 – Ukraine 24*. Retrieved from: <https://news.u24.ua/ua/obshchestvo-news/12013-sociolog-o-perepisi-naseleniya-v-ukraine-situaciya-kak-v-sudane> (accessed 27 June 2022). (in Ukrainian)
12. Stalo vidomo, yak skorotylasia chyselnist ukrainsiv u 2021 rotsi (2022) [It became known how the number of Ukrainians will decrease in 2021]. *Slovo i dilo – Word and deed*. Retrieved from: https://www.slovoidilo.ua/2022/01/19/novyna/suspilstvo/stalo-vidomo-yak-skorotylasya-chyselnist-ukrayincziv-2021-roczy#google_vignette (accessed 28 June 2022). (in Ukrainian)
13. Ukraina druhoiu u sviti provede perepys naselennia razom iz Apple – Zelenskyi (2021) [Ukraine will be the second in the world to conduct a population census together with Apple – Zelenskyi]. *Slovo i dilo – Word and deed*. Retrieved from: <https://www.slovoidilo.ua/2021/11/30/novyna/suspilstvo/ukrayina-druha-sviti-provede-perepys-naselennya-apple-zelenskyj> (accessed 28 June 2022). (in Ukrainian)
14. U 2030 rotsi nas bude 30 mln. Profesorka Ella Libanova rozpovidaie, yak viina y evakuatsiia skorotiat naselennia Ukrainy – intervju NV (2022) [In 2030, there will be 30 million of us. Professor Ella Libanova tells how the war and evacuation reduced the population of Ukraine – interview with NV]. *HV life*. Retrieved from: <https://life.nv.ua/ukr/socium/viyna-v-ukrajini-ta-evakuaciya-meshkanciv-skorotit-naselennya-do-30-mln-novini-ukrajini-50247390.html> (accessed 29 June 2022). (in Ukrainian)
15. Uriad zapuskaie systemu hrantiv dlia rozvytku pidpriemnytstva (2022) [The government is launching a system of grants for the development of entrepreneurship]. *Uriadovyi portal – The government portal*. Retrieved

from: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-zapuskaye-sistemu-grantiv-dlya-rozvitku-pidpriyemnictva> (accessed 29 June 2022). (in Ukrainian)

16. Beaumont P. (2022). Ukraine has fastest-growing refugee crisis since second world war, says UN. *The Guardian*. Retrieved from: <https://www.theguardian.com/world/2022/mar/06/ukraine-fastest-growing-refugee-crisis-since-second-world-war> (accessed 29 June 2022).

17. Ilu uchodźców z Ukrainy jest w Polsce? (2022). *300Gospodarki*. Retrieved from: <https://300gospodarka.pl/news/uchodzcy-z-ukrainy-w-polsce-liczba> (accessed 27 June 2022).

18. Ukraine refugee situation. *Operational data portal*. Retrieved from: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (accessed 28 June 2022).